

5. European Banking Authority. Report on fraud prevention and detection 2023. URL: <https://www.eba.europa.eu> (дата звернення: 15.03.2025).

6. Аналіз сучасних методів шахрайства в банківських платіжних системах. К. Р. Жмуровська, К. Е. Чукалов, В. О. Товстик та ін. *Modern research in science and education*. Chicago, 2024. P. 315–321.

УДК 336.7

Волкова В. В.

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Філімонова А. О.

*здобувачка ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Вступ. У сучасних умовах розвитку економіки України спостерігається підвищення рівня макроекономічної нестабільності, що проявляється в інфляційних процесах, коливаннях валютного курсу та посиленні впливу глобальних фінансових факторів. Вагому роль у забезпеченні макроекономічної рівноваги відіграє Національний банк України, який здійснює грошово-кредитне регулювання з метою підтримання стабільності грошової одиниці та фінансової системи загалом. У наукових дослідженнях вітчизняних учених значна увага приділяється оцінці ефективності інструментів монетарної політики та їх впливу на функціонування фінансового ринку. У зв'язку з цим дослідження впливу монетарної політики НБУ на розвиток внутрішнього фінансового ринку набуває особливої актуальності та має важливе теоретичне і практичне значення, особливо в умовах воєнного стану та підвищеної макроекономічної невизначеності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У наукових працях значна увага приділяється оцінці ефективності інструментів монетарної політики, зокрема у дослідженнях С. В. Глуценка щодо теорії та практики монетарної політики, С. М. Савлука та С. М. Аржевітіна стосовно діяльності центрального банку, а також у роботах Є. В. Ткача та П. О. Нікіфорова, де аналізується інституційне середовище фіскальної та монетарної політики.

Мета роботи – аналіз ефективності монетарної політики НБУ, її впливу на вітчизняний фінансовий ринок та оцінка супутніх ризиків у короткостроковій і довгостроковій перспективах.

Основа частина. Монетарна політика Національного банку України є системою заходів, спрямованих на регулювання грошового обігу та забезпечення макроекономічної стабільності. За допомогою неї забезпечується цінова стабільність, що реалізується через режим інфляційного таргетування, а також підтримання стабільності фінансової системи [3, с. 37].

Для реалізації монетарної політики Національний банк України застосовує комплекс інструментів, серед яких провідне місце посідають облікова ставка, операції на відкритому ринку, механізм обов'язкового резервування, валютні інтервенції та інструменти рефінансування банків. Використання зазначених інструментів дає змогу регулювати обсяг грошової маси в економіці та впливати на динаміку процентних ставок.

Одним із ключових інструментів монетарної політики є облікова ставка Національного банку України, яка визначає вартість кредитних ресурсів у банківській системі. Її зміна безпосередньо впливає на процентні ставки за кредитами і депозитами, а також на інвестиційну активність. Підвищення облікової ставки спрямоване на стримування інфляційного тиску, тоді як її зниження стимулює економічну активність і розвиток кредитування [2, с. 85].

Монетарна політика Національного банку України має комплексний вплив на функціонування внутрішнього фінансового ринку. Застосування інструментів грошово-кредитного регулювання зумовлює зміну умов кредитування, рівня процентних ставок, стабільності валютного курсу та розвитку фінансових інструментів. Вплив поширюється на ключові сегменти фінансового ринку, зокрема банківський, кредитний, валютний та інвестиційний. Узагальнення основних напрямів такого впливу наведено в табл. 1 [1, с. 52].

Застосування інструментів грошово-кредитного регулювання забезпечує стабілізацію банківської системи, впливає на динаміку кредитної активності та сприяє підтриманню стабільності валютного ринку. Це формує передумови для розвитку внутрішнього фінансового ринку, зокрема банківського кредитування, ринку державних цінних паперів та інших його сегментів, а також підвищує ефективність функціонування фінансової системи та рівень довіри до фінансових інститутів.

Таблиця 1 – Вплив монетарної політики НБУ на основні сегменти фінансового ринку України

Сегмент фінансового ринку	Основні інструменти впливу НБУ	Характер впливу
Банківський ринок	Облікова ставка, операції рефінансування, резервні вимоги	Визначає вартість кредитних ресурсів, впливає на обсяги кредитування та депозитні ставки
Кредитний ринок	Облікова ставка, регулювання ліквідності	Сприяє зміні обсягів кредитування економіки та рівня процентних ставок
Валютний ринок	Валютні інтервенції, валютне регулювання	Стабілізує валютний курс та зменшує коливання на валютному ринку
Ринок цінних паперів	Операції з державними облігаціями, операції на відкритому ринку	Впливає на дохідність державних цінних паперів та ліквідність фінансового ринку
Інвестиційний ринок	Регулювання грошової маси, процентна політика	Стимулює або стримує інвестиційну активність у країні

Важливим напрямом сучасної монетарної політики України є режим інфляційного таргетування, що передбачає використання процентної ставки як основного інструменту регулювання інфляції. Такий підхід забезпечує підвищення прозорості та передбачуваності грошово-кредитної політики.

Вагомим складником забезпечення фінансової стабільності є узгоджена реалізація монетарної та макропруденційної політики. У цьому контексті Національний банк України здійснює системний аналіз діяльності банківських установ, оцінює рівень ризиків у банківській системі та застосовує відповідні регуляторні інструменти з метою підтримання стійкості фінансового сектору.

В умовах макроекономічної нестабільності особливого значення набуває також підтримання стабільності валютного ринку. З цією метою Національний банк України здійснює валютні інтервенції та регулює обсяги валютних операцій, що сприяє зменшенню курсових коливань і підтриманню стабільності національної валюти [2, с. 87].

Для узагальнення економічних ефектів монетарної політики НБУ та оцінки їх часових характеристик і потенційних ризиків використано аналітичний підхід, результати якого наведено у табл. 2 [4].

Аналіз даних, наведених у табл. 2, свідчить, що монетарна політика Національного банку України має багатовимірний і динамічний вплив на розвиток внутрішнього фінансового ринку, що проявляється як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. У короткостроковому періоді інструменти грошово-кредитного регулювання забезпечують стабілізацію фінансової системи через підтримання ліквідності банків, згладжування валютних коливань та регулювання вартості кредитних ресурсів. У довгостроковій перспективі ефективна монетарна політика формує передумови для підвищення стійкості банківської системи, розвитку кредитного та інвестиційного ринків, а також зміцнення довіри до фінансових інститутів.

Таблиця 2 – Аналітична оцінка впливу монетарної політики НБУ на розвиток фінансового ринку України

Напрямок впливу	Інструменти НБУ	Короткостроковий ефект	Довгостроковий ефект	Потенційні ризики
Стабільність банківської системи	Облікова ставка, рефінансування, резервні вимоги	Підтримка ліквідності банків, зниження ризику неплатоспроможності	Зміцнення стійкості банківської системи, підвищення довіри вкладників	Надмірна залежність банків від рефінансування
Розвиток кредитного ринку	Процентна політика, регулювання ліквідності	Зміна вартості кредитів, стимулювання або стримування попиту на кредити	Розширення доступу до фінансування, розвиток підприємництва	Перегрів кредитного ринку або кредитне стиснення
Стабільність валютного ринку	Валютні інтервенції, валютне регулювання	Зменшення різких коливань валютного курсу	Формування стабільних валютних очікувань	Виснаження валютних резервів
Інвестиційна активність	Облікова ставка, регулювання грошової маси	Вплив на дохідність фінансових інструментів	Зростання внутрішніх та зовнішніх інвестицій	Зниження інвестицій за умови високих ставок
Ринок цінних паперів	Операції на відкритому ринку, ОВДП	Зміна дохідності державних облігацій	Розвиток фондового ринку та підвищення його ліквідності	Витіснення приватних інвестицій державними запозиченнями

Джерело: складено автором на основі [4]

Водночас результати аналізу свідчать, що вплив монетарної політики не є однозначно позитивним і супроводжується низкою ризиків, зокрема можливістю кредитного стиснення, зниження інвестиційної активності або виснаження валютних резервів у разі неефективного застосування відповідних інструментів. Це зумовлює необхідність проведення зваженої та гнучкої монетарної політики, яка враховує поточні макроекономічні умови та узгоджується з іншими напрямками державного регулювання.

Отже, ефективність монетарної політики НБУ в сучасних умовах визначається її здатністю трансформуватися у цілісну систему макрофінансової безпеки. Вона базується на гнучкому поєднанні антиінфляційних заходів із підтриманням стійкості валютного ринку та стимулюванням внутрішнього боргового фінансування без залучення прямої емісії. Завдяки зваженому використанню процентної політики та валютних інтервенцій регулятор не лише забезпечує цінову стабільність, а й формує умови для адаптації фінансового ринку до екстремальних викликів воєнного стану. Це створює необхідний фундамент довіри до національної валюти та банківської системи, що є критичною передумовою для збереження макроекономічної рівноваги та майбутнього відновлення економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глущенко С. В., Аржевітін С. М., Калита О. В. Монетарна політика: теорія та практика: навч. посіб. Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.». Київ: НаУКМА, 2024. 168 с.
2. Савлук С. М. Монетарна політика центрального банку: підручник за наук. ред. А. А. Мазаракі; Держ. торг.-екон. ун-т. Київ: Держ. торг.-екон. ун-т, 2025. 315 с.
3. Ткач Є. В., Нікіфоров П. О. Фіскальна та монетарна політика: макроекономічний аналіз та інституційне середовище: навч. посіб. Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича: Рута, 2022. 239 с.
4. Монетарна політика НБУ. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua>